

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ไทใหญ่ (ฉาน) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตพม่า ตอนใต้ของจีน และภาคเหนือของประเทศไทย ในพม่ามีรัฐใหญ่ของชาวไทใหญ่ ชื่อ รัฐฉาน (SHAN STATE) ชาวไทใหญ่ในพม่าบางกลุ่มต้องการแยกตนเป็นอิสระจากการปกครองของรัฐบาลพม่า จึงจับอาวุธขึ้นต่อสู้ ทำให้ชาวไทใหญ่ในพม่าอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะในระยะหลังเข้ามาทางอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ประเทศไทยมีชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ประมาณ 150 ปี ซึ่งไม่นานมากนัก หากเทียบกับประเทศอินเดีย ในรัฐอัสสัม มีชาวไทใหญ่ที่อพยพจากประเทศพม่าเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเป็นระยะเวลามากกว่า 600 ปีขึ้นไป และประเทศลาวในภาคเหนือก็มีชาวไทใหญ่ที่เรียกตนเองว่าไทใหญ่เหนืออาศัยอยู่จำนวนหนึ่งมาอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคนเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าปัจจุบันชาวไทใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจายเป็นอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่บริเวณรัฐอัสสัมของอินเดีย ทางตอนเหนือของพม่า ทางตอนใต้ของจีน ทางตอนเหนือของประเทศไทย และประเทศลาว นับเป็นเวลากว่า 150 ปีมาแล้วที่ “ชาวไทใหญ่” ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในท้องที่พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากหลักฐานการบอกเล่าของ “จเร” คือ ผู้เรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองแม่ฮ่องสอน ได้บ่งบอกให้ทราบ ว่า “ชาวไทใหญ่” ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นเป็นชาวไทใหญ่ที่อพยพมาจากดินแดนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่าที่เรียกกันว่า “รัฐฉาน” แถบเมืองหมอกใหม่ เมืองนาย เมืองลานเคอ และเมืองอื่นๆ แถบลุ่มแม่น้ำสาละวินเข้ามาอาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อราว พ.ศ. 2374 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ชาวไทใหญ่ได้เข้ามาอาศัยทำไร่ปลูกพืชตามฤดูกาล เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้วก็เดินทางกลับเข้าไปในดินแดนรัฐฉานดั้งเดิม ทำเช่นนี้จวบจนราว พ.ศ. 2493 จึงอพยพมาปักหลักตั้งถิ่นฐาน ที่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบอาชีพด้วยการปลูกพืช ทำไร่ ทำนา และใน พ.ศ. 2393 เมืองเชียงใหม่ ส่งเจ้าแก้วเมืองมาให้มาจับช้างป่าฝึกสอนไปเพื่อใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาได้รวบรวมชาวไทใหญ่ที่ยังอยู่กระจัดกระจายให้มาอาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่ตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน เมื่อราวปี พ.ศ. 2417 เจ้าเมืองเชียงใหม่เห็นว่าบ้านแม่ฮ่องสอนและบ้านปางหมูมีคนอาศัยอยู่มากแล้ว สมควร

ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองจึงตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนและตั้งให้ชาวไทใหญ่ นามว่า “ชานกะเล” ให้เป็นเจ้าเมืองคนแรกมีบรรดาศักดิ์เป็นพญาสิงหนาทราชา และมีเจ้าเมืองต่อมาอีก 3 คน จนเปลี่ยนระบบการบริหารราชการแผ่นดินมาเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน (สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, 2544)

จากระยะเวลาที่ล่วงเลยมา ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่ โดยยึดเอาวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนความเชื่อและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบ “ไทใหญ่” ตลอดมาและขณะเดียวกันก็ยังคงมีความผูกพันฉันพี่น้องกับชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่ามีการติดต่อค้าขาย ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันตลอดมาแม้ว่าในบางครั้งจะเกิดเหตุการณ์ไม่สงบบ้างทางการเมือง ก็ยังคงมีการติดต่อกันอยู่เสมอ เดิมชาวไทใหญ่ได้อาศัยในรัฐฉานประเทศพม่าและบางส่วนได้อพยพอาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวไทใหญ่ มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ซึ่งในปัจจุบันยังมีการสืบทอดภาษาพูดและภาษาเขียนอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งนับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่ม

อัตลักษณ์ คือ ความโดดเด่นเชิงคุณภาพเฉพาะตัวที่ปรากฏในบุคคล ชุมชน หรือสังคม ซึ่งในแต่ละบุคคลย่อมมีลักษณะเฉพาะตัวที่ปรากฏในรูปของแนวคิด วิถีคิด หรือวิถีปฏิบัติที่แสดงออกมาให้คนอื่นได้รับรู้ผ่านความเป็นตัวตนของเขา ส่วนชุมชนหรือสังคมในแต่ละท้องถิ่นก็ย่อมมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่เปิดเผยออกมาสู่สาธารณชนในรูปของวิถีปฏิบัติผ่านประเพณีและพิธีกรรมประจำถิ่น อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งสร้างของบุคคลหรือสังคมที่มุ่งแสดงออกให้คนอื่นรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือสังคมนั้น ๆ

แต่ท่ามกลางแนวคิดบริโภคนิยม ซึ่งได้สลายความคิดของสังคมไทยที่ว่า “กินเพื่ออยู่ อยู่เพื่อทำประโยชน์” ให้กลายเป็น “อยู่เพื่อกิน กินเพื่อจะได้อยู่กินต่อไป” นั่นคือ จากแนวคิดที่ชุมชนและสังคมเคยปลูกฝังให้ผู้คนกินเพื่อให้มีชีวิตอยู่ทำประโยชน์แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม ก็กลายเป็นว่า ให้ทุกคนเลือกสรรกินและใช้อย่างเต็มที่เพื่อจะได้มีชีวิตยืนยาวนานรอดเสพสิ่งใหม่ตลอดเวลา ผลก็คือเกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เกิดภาวะการแอ่งแอ่งทรัพยากรต่าง ๆ ในบางพื้นที่ เป็นต้น

แต่ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนดำรงชีวิตอยู่ตามแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของตนมาโดยตลอด ชาวไทใหญ่มีการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่หล่อหลอมรวมความเป็นชนชาติไทใหญ่ให้มีความเหนียวแน่นมั่นคง และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การสืบค้น รวบรวมคุณค่าด้านภูมิปัญญาและ

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของชาวไทใหญ่เอาไว้ รวมถึงถ่ายทอดผ่านเยาวชน ร่วมกันแสวงหาแนวทาง ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชาวไทใหญ่ และสร้างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์และ และสืบสานภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ไทใหญ่ อย่างน้อย 5 ชุมชน เพื่อเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งจะ เป็นการส่งเสริมให้ผู้คนเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เพิ่มมากขึ้นและส่งผลดีต่อการ ท่องเที่ยวชุมชน เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่าง ยั่งยืน สนองต่อยุทธศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว คุณภาพเชิงนิเวศ วิถีชีวิต และสุขภาพ เป้าประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพในเชิงนิเวศ วิถี ชีวิต สุขภาพ และเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว และเป้าประสงค์ที่ 3 เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้มีความคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีรายได้หลักมาจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งที่ผ่าน มาหน่วยงานภาครัฐในจังหวัด ได้พยายามช่วยกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม โดย อาศัยพลังภาคประชาสังคมร่วมกันขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงเสน่ห์ ความงดงาม ความเรียบง่าย และมีอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้เกิดสังคมที่เข้มแข็งและเศรษฐกิจ ฐานรากมีความมั่นคงแข็งแรง มีเม็ดเงินไหลเวียนในจังหวัดเพื่อหล่อเลี้ยงชุมชนให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อหารูปแบบในการสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านอัตลักษณ์ชนชาติไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัด แม่ฮ่องสอน
2. เพื่อจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ไทใหญ่เชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวชุมชนใน พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ โดยแบ่ง ขอบเขตการวิจัยเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชาวไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่ลาน้อยจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ชุมชน โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการร่วมวางแผนกับชุมชน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของชาวไทใหญ่ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การถอดองค์ความรู้ การจัดเวทีสาธารณะของชุมชนชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) เก็บข้อมูลปฐมภูมิ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมด้านต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่
- 2) เก็บข้อมูลทุติยภูมิ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้านอัตลักษณ์ชาวไทใหญ่ ด้านการท่องเที่ยว ชุมชน ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นพื้นฐาน โดยแหล่งข้อมูลได้จากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย วารสารวิชาการและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรชาวไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่ลาน้อยจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ชุมชน ๆ ละ 20 คน ที่เป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมด้านต่างๆ ของชุมชน รวม 100 คน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงกลุ่มพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านอัตลักษณ์ ความเชื่อ และประเพณีพิธีกรรมชาวไทใหญ่ และการจัดประชุมเพื่อถอดองค์ความรู้ด้านอัตลักษณ์ไทใหญ่ในทุกมิติ

4. ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยนี้ ใช้เวลาวิจัย 1 ปี นับแต่วันทำสัญญาเป็นต้นไป

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ได้รูปแบบและแนวทางในการสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ชนชาติไทใหญ่
2. เกิดเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ชนชาติไทใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
3. ได้ชุมชนต้นแบบด้านอัตลักษณ์ไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

